

PERSPEKTYWY ROZWOJU EKOLOGICZNEJ PRODUKCJI ROLNEJ W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

*Jagoda ZBOROWSKA, Maciej GAWRON, Michał BURDA,
Karolina BOJKO, Małgorzata SMYK
Uniwersytet Zielonogórski
Michał KRZESZOWSKI
Northumbria University – Newcastle City*

Streszczenie: Artykuł podejmuje problematykę rozwoju ekologicznej produkcji rolnej w województwie lubuskim. Przedstawiono w nim analizę zmian w tym sektorze produkcji w ostatnich latach oraz określono istotne czynniki wzrostu dla tej sfery produkcji w najbliższym okresie. W analizie wykorzystano dane statystyczne pochodzące ze statystyki publicznej jak i instytucji publicznych zajmujących się problematyką sektora produkcji rolnej w Polsce.

Słowa kluczowe: ekologiczna produkcja rolna, rozwój rolnictwa, żywność ekologiczne region lubuski

WSTĘP

Wzrost poziomu świadomości konsumentów oraz obserwowane w ostatnich latach zwiększone zainteresowanie problematyką zdrowego odżywiania wpływa bezpośrednio na większe zainteresowanie produktami ekologicznymi dostarczanymi przez producentów żywności [3]. Jednocześnie dynamiczny rozwój infrastruktury handlowej oraz sfery promocji zdrowego stylu życia sprzyjają konkurencji oraz większemu popytowi podnoszącemu opłacalność tej sfery produkcji. Przyjęcie nowoczesnych wzorców konsumpcji, implementacja unijnego prawodawstwa oraz obserwowany od 2004 roku znaczący napływ środków finansowych w sferę produkcji rolnej spowodowały dynamiczny rozwój rolnictwa w tym rolnictwa ekologicznego. Proekologiczne trendy i wzrost zainteresowania zdrową żywnością ekologiczną przez konsumentów oraz atrakcyjne wsparcie oferowane przez Unię Europejską, także w nowej perspektywie finansowej mogą stać się istotnym czynnikiem rozwoju tej sfery produkcji w najbliższych latach. Stąd też niniejszy artykuł podejmuje problematykę rozwoju ekologicznej produkcji rolnej w województwie lubuskim w aspekcie najważniejszych czynników wzrostu w najbliższych latach tej ważnej sfery produkcji.

OD ROLNICTWA TRADYCYJNEGO DO ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO

Rolnictwo stanowi jeden z najstarszych i podstawowych działów gospodarczej działalności człowieka. Głównym jego założeniem od zarania dziejów jest dostarczanie produktów żywnościowych, które są efektem celowej uprawy roślin i hodowli zwierząt. Na przestrzeni lat rolnicza działalność człowieka ulegała ciągłym zmianom i obecnie, oprócz wytwarzania szerokiego asortymentu żywności, rolnictwo dostarcza także wielu surowców dla przemysłu, tworzy miejsca pracy, ale przede wszystkim w znacznym stopniu kształtuje środowisko przyrodnicze i krajobraz [1].

Liczne zmiany polityczne, gospodarcze i społeczne, takie jak wstąpienie Polski do Unii Europejskiej oraz rosnąca świadomość społeczeństwa w zakresie rozwoju zrównoważonego i związanych z tym konsekwencji, spowodowały, że „efektywność produkcji rolniczej oceniana

jest nie tylko na podstawie wielkości plonu z hektara, ale także poprzez pryzmat jej wpływu na krajobraz, bioróżnorodność, wodę, glebę, powietrze i klimat oraz potencjał rekreacyjny i turystyczny” [5].

Ze względu na to, że działalność rolnicza rozumiana jako „działalność w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej, w tym w zakresie produkcji materiału siewnego, szkółkarskiego, hodowlanego oraz reprodukcyjnego, produkcji warzywniczej, roślin ozdobnych, grzybów uprawnych, sadownictwa, hodowli i produkcji materiału zarodowego ssaków, ptaków i owadów użytkowych, produkcji typu przemysłowego, fermowego oraz chowu i hodowli ryb” [4] osiągnęła tak wysoki poziom degradowania naturalnych ekosystemów i deformowania krajobrazu zaczęto dostrzegać konieczność wprowadzenia zmian w dotychczasowym ‘funkcjonowaniu’ rolnictwa.

Zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego kluczowym zagadnieniem w kontekście produkcji rolnej jest „ustalenie takiego poziomu korzystania z zasobów środowiskowych, by jego zakres nie prowadził do degradacji środowiska przyrodniczego” [5]. Odzwierciedlenie takiego podejścia do kwestii rolnictwa można zauważyć we Wspólnej Polityce Rolnej, która dąży do wprowadzenia Europejskiego modelu Rolnictwa.

Kierunek rozwoju rolnictwa w Unii Europejskiej, a tym samym w Polsce zdeterminowały przede wszystkim wymagania Traktatu Amsterdamskiego, ale powstanie rolnictwa ekologicznego, które obecnie stanowi najprężniej rozwijającą się gałąź rolnictwa, nie jest wynikiem nagłej mody na życie w zgodzie z przyrodą czy działań organów państwa [9]. Początkowy rozwój rolnictwa ekologicznego miał charakter oddolny – był inicjatywą obywatelską samych rolników (po części także konsumentów), którzy coraz mocniej odczuwali „ekologiczne i zdrowotne skutki rolnictwa industrialnego” [3].

W Rozporządzeniu Rady z dnia 28 czerwca 2007 r. można przeczytać, że „produkcja ekologiczna jest ogólnym systemem zarządzania gospodarstwem i produkcji żywności, łączącym najkorzystniejsze dla środowiska praktyki, wysoki stopień różnorodności biologicznej, ochronę zasobów naturalnych stosowanie wysokich standardów dotyczących dobrostanu zwierząt i metodę produkcji odpowiadającą wymaganiom niektórych konsumentów preferujących wyroby wytwarzane przy użyciu substancji naturalnych i naturalnych procesów. Ekologiczna metoda produkcji pełni zatem podwójną funkcję społeczną: z jednej strony dostarcza towarów na specyficzny rynek kształtowany przez popytna produkty ekologiczne, a z drugiej strony jest działaniem w interesie publicznym, ponieważ przyczynia się do ochrony środowiska, dobrostanu zwierząt i rozwoju obszarów wiejskich” [8].

Ze względu na to, że producenci dostrzegli niesamowity potencjał w rozwoju swoich przedsiębiorstw w kierunku rolnictwa ekologicznego głównie z przesłanek ekonomicznych (gdyż produkty pochodzące z produkcji ekologicznej są produktami droższymi), a konsumenci potrzebują pewności, że źródło, z którego sięgają po wyroby ekologiczne jest źródłem rzetelnym i godnym zaufania wprowadzono certyfikację ekologicznych produktów wytwarzanych i dostarczanych do gospodarki przez producentów.

Logo (rys. 1), które można umieszczać na certyfikowanych produktach ekologicznych od 1 lipca 2010 roku funkcjonuje, jako wspólnotowy znak graficzny, który „ma zapewnić ochronę prawną konsumenta i ujednolicić standardy produkcji ekologicznej” [2]. Na etykiecie musi także pojawić się numer identyfikacyjny jednostki certyfikującej (patrz rys. 2).

Rys. 1. Europejskie logo żywności ekologicznej

Źródło: [10].

Numer identyfikacyjny nadany w upoważnieniu jednostce certyfikującej	Nazwa upoważnionej jednostki certyfikującej
PL-EKO-01	EKOGWARANCJA PTRE Sp. z o. o
PL-EKO-02	PNG Sp. z o.o.
PL-EKO-03	COBICO Sp. z o.o.
PL-EKO-04	BIOEKSPERT Sp. z o.o.
PL-EKO-05	BIOCERT MAŁOPOLSKA Sp. z o.o.
PL-EKO-06	Polskie Centrum Badań i Certyfikacji S.A
PL-EKO-07	AGRO BIO TEST Sp. z o.o.
PL-EKO-08	TÜV Rheinland Polska Sp. z o.o.
PL-EKO-09	Centrum Jakości AgroEko Sp. z o.o.
PL-EKO-10	SGS Polska Sp. z o.o.

Rys. 2. Spis jednostek certyfikujących w rolnictwie ekologicznym w Polsce

Źródło: [11].

Wykaz jednostek certyfikujących produkty ekologiczne z dokładnymi danymi dostępny jest na stronie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a nadzór nad nimi sprawuje Inspekcja Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

ROLNICTWO EKOLOGICZNE W POLSCE I W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Polska zajmuje 312,7 tys. km², co stanowi ok. 7,1% ogólnej powierzchni krajów Unii Europejskiej (UE). Podzielona jest na 16 województw, 314 powiatów, 66 miast na prawach powiatów oraz 2479 gmin. Jednostkami pomocniczymi w gminach są m.in. sołectwa, których jest ponad 40 tysięcy. Liczba ludności w Polsce wynosi 38,5 mln osób, w tym w miastach 23,4 mln, a na obszarach wiejskich 15,1 mln osób. Obszary wiejskie w Polsce stanowią 93,1%, które zamieszkuje 39,2% ludności ogółem. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 123,2 osoby/km², przy czym w miastach wskaźnik ten wynosi 1084,7 osoby/km², a na obszarach wiejskich – 51,9 osoby/km². Polska wieś charakteryzuje się rozproszoną siecią osadniczą, która liczy ok. 52,5 tys. miejscowości wiejskich, w tym 43 tys. wsi [6]. Rysunek 3 przedstawia terytorialny podział Polski na obszary miejskie i wiejskie.

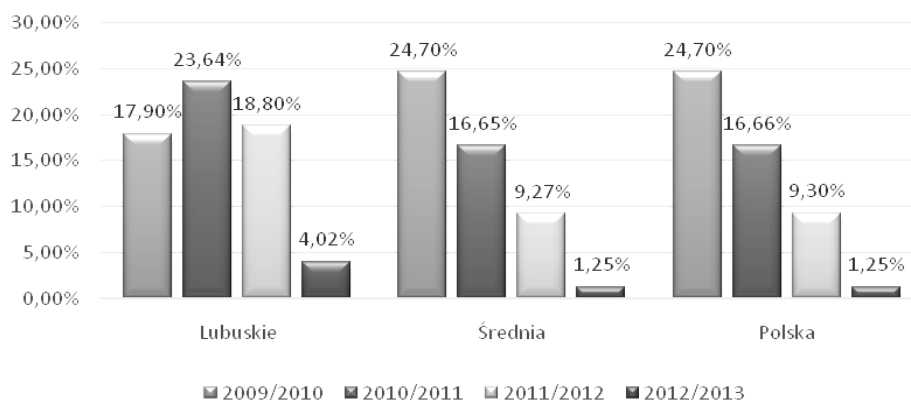

Rys. 3. Podział Polski na obszary miejskie i wiejskie

Źródło: [12].

Województwo lubuskie położone jest w zachodniej części Polski. Obszar całego regionu zajmuje powierzchnię około 14 tys. km², co stanowi 4,5% powierzchni kraju. Administracyjnie województwo lubuskie podzielone jest na dwa podregiony (gorzowski i zielonogórski), 14 powiatów (2 powiaty grodzkie – Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra i 12 powiatów ziemskich) i 83 gminy (9 miejskich, 33 wiejsko-miejskich i 40 wiejskich – wcześniej było gmin wiejskich 41, ale z dniem 1 stycznia 2015 roku gmina wiejska Zielona Góra została połączona z miastem na prawach powiatu Zielona Góra i w wyniku połączenia, na terenie dawnej gminy Zielona Góra utworzono dzielnicę Nowe Miasto, która od 2 stycznia 2015 r. funkcjonuje jako część administracyjna miasta Zielona Góra). Ludność województwa lubuskiego (według faktycznego miejsca zamieszkania) liczy 1,2 mln mieszkańców, co stanowi 2,6% ludności Polski (ostatnie miejsce w kraju). Ludność zamieszkująca w miastach stanowi 63,1% ogółu ludności województwa (stan na grudzień 2014 roku) [9].

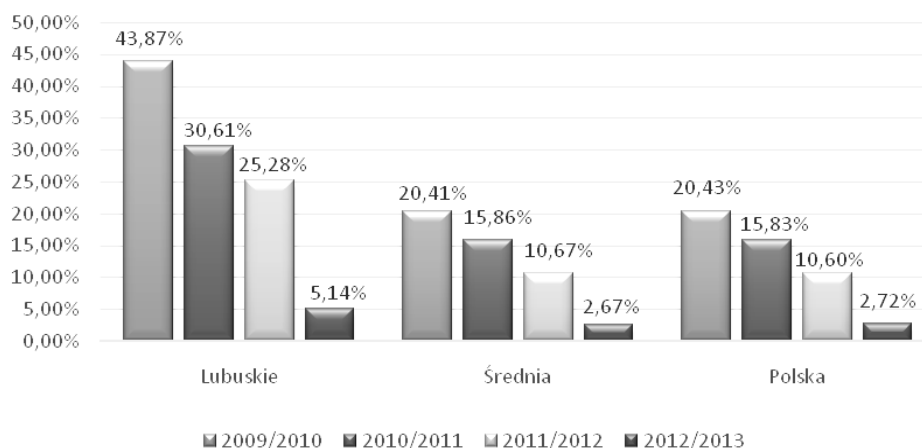
Województwo lubuskie jest jednym z najmniejszych województw w Polsce (miejsce 13) dlatego w publikacji sposób prezentowania danych przedstawiony jest w formie dynamiki przyrostu poszczególnych kategorii, aby można było uzyskać lepszy obraz porównawczy. Wyrazem oddającym rzeczywisty obraz rolnictwa ekologicznego oraz jego rozwoju w danych regionach są: powierzchnia ekologicznych użytków rolnych oraz liczba producentów ekologicznych (rys. 3).

Rys. 4. Dynamika przyrostu powierzchni ekologicznych użytków rolnych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raport Głównego Inspektora Jakości Handlowej i Ekologicznej Artykułów Rolno-Spożywczych o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2013.

Na przełomie lat 2009 i 2010 dynamika przyrostu powierzchni ekologicznych użytków rolnych wyższa była na terenie całego kraju niż w województwie lubuskim o 6,8%. Z kolei przełom lat 2010 i 2013 wskazuje znacznie wyższą dynamikę przyrostu na obszarze województwa lubuskiego względem całego kraju oraz średniej krajowej (rys. 4).

Rys. 5. Dynamika wzrostu liczby producentów ekologicznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raport Głównego Inspektora Jakości Handlowej i Ekologicznej Artykułów Rolno-Spożywczych o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2013.

W latach 2009 i 2010 nastąpił największy przyrost producentów ekologicznych w porównaniu do analizowanych lat – w województwie lubuskim dynamika względnego przyrostu wyniosła 43,87%, a w Polsce 20,43%. Kolejne lata prezentują ciągły wzrost, ale dynamika tego wzrostu jest mniejsza i na przełomie lat 2012 i 2013 w województwie lubuskim ukształtowała się na poziomie 5,14%, a w Polsce na poziomie 2,72%.

PERSPEKTYWY ROZWOJU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM

Rolnictwo ekologiczne rozwija się na świecie jak i w Polsce od wielu lat, a dane statystyczne dla województwa lubuskiego wskazują, że mieszkańcy województwa są świadomi tendencji światowych i inwestują w tą gałąź gospodarki. Na przestrzeni

analizowanych w publikacji lat odnotowywano wysoki poziom dynamiki wzrostu zarówno powierzchni ekologicznych użytków rolnych jak i liczby producentów ekologicznych. Ciągły przyrost powyższych elementów związany jest z rosnącą świadomością społeczeństwa na temat rozwoju zrównoważonego, a przede wszystkim konieczności zmniejszenia oddziaływania na środowisko naturalne oraz dostarczania produktów zdrowych i pełnowartościowych, które korzystnie wpływają na zdrowie człowieka. Malejąca dynamika w przypadku powierzchni ekologicznych użytków rolnych oraz liczby producentów wynika z faktu, iż produkcja ekologiczna jest wysokokosztowa, wymaga nowoczesnych rozwiązań i większego zatrudnienia niż w przypadku tradycyjnych rozwiązań i nie każdy przedsiębiorca/rolnik chce podejmować się tego typu przedsięwzięć.

System ekologiczny stwarza duże możliwości rozwoju także ze względu na to, że wspiera małych lokalnych producentów, czym wpływa na rozwój obszarów wiejskich. Stwarza lepsze warunki pracy oraz gwarantuje odpowiednie traktowanie zwierząt hodowlanych zapewniając im godne bytowanie.

Ze wszystkich pozytywnych przesłanek ekologicznego rolnictwa największą szansą dla województwa lubuskiego jest kwestia tego, że nieodpowiednie odżywianie się jest przyczyną wielu chorób i konieczne oraz pożądane ze strony konsumentów jest posiadanie dostępu do produktów ekologicznych. Kolejną najistotniejszą kwestią, która wpływa na wzrost zainteresowania społeczeństwa województwa lubuskiego produkcją ekologiczną jest kwestia tego, że produkcja żywności metodami ekologicznymi jest szansą na podniesienie konkurencyjności przetwórców i producentów rolnych oraz wpływa na zmianę sposobu konkurencyjności z ilościowej na jakościową. Ważnym atutem oraz kierunkiem rozwoju województwa lubuskiego jest także rozwój infrastruktury transportowej oraz bliskość z granicą niemiecką, co sukcesywnie wykorzystują producenci ekologiczni z regionu.

PODSUMOWANIE

Obecnie na świecie rośnie znaczenie produkcji ekologicznej. Rolnictwo polskie jest atrakcyjne i ma wiele atutów, które z punktu widzenia możliwości rozwoju ekologicznego sposobu gospodarowania, szczególnie w regionach, gdzie warunki przyrodnicze i niski stopień uprzemysłowienia, a tym samym niskie skażenie środowiska naturalnego sprzyjają produkcji ekologicznej. Istotnym ograniczeniem dla rozwoju polskiego rolnictwa ekologicznego jest ogólny stan ekonomiczny kraju i związana z tym liczba konsumentów skłonnych zapłacić więcej za ekologiczny produkt wysokiej, jakości.

Spektrum zainteresowania produktami z gospodarstw ekologicznych w Polsce stale wzrasta, lecz w perspektywie czasu może także napotkać na barierę rozwoju nie osiągając poziomu zachodniej Europy, głównie ze względu na relatywnie wyższą cenę produktów ekologicznych tworzącą barierę kapitału wśród polskich konsumentów, a także ze względu na dość dobre walory tradycyjnych płodów z konwencjonalnych polskich gospodarstw. Jednak przy zwiększającej się efektywności produkcji, konkurencji i podaży eko-żywności można spodziewać się spadku cen tych produktów w dłuższej perspektywie. Analiza danych dotyczących regionu lubuskiego przedstawiona w niniejszym artykule pokazuje, że również w województwie lubuskim zaobserwowano większe zainteresowanie produkcją ekologiczną, która jest szansą na podniesienie konkurencyjności i rozwoju gospodarczego regionu. M.in. zwiększający się popyt, bliskość granicy, odpowiednie warunki infrastrukturalne oraz

finansowe środki wsparcia powodują, że rozwój tej sfery produkcji może w najbliższych latach zyskać na coraz to większym znaczeniu i stać się ważnym impulsem rozwojowym, także dla branż obsługujących rolnictwo, przyczyniając się tym samym do zwiększania liczby miejsc pracy w regionie oraz ogólnej liczby podmiotów działających w tej sferze produkcji.

Publikacja powstała w ramach realizacji zadania publicznego współfinansowanego ze środków otrzymanych od Miasta Zielona Góra.
Umowa nr SK-II. 525.9.2015.

LITERATURA

- [1] Bański J.: *Historia rozwoju gospodarki rolnej na ziemiach polskich*, [w:] Górka Z., Zborowski A., (red.), *Człowiek i Rolnictwo*, IGiGP UJ, Kraków, 2009, s. 33-34.
- [2] Błażej J.: *Kompendium rolnictwa ekologicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011, s. 31.
- [3] Gawron M., Kitta E., Zagajewski A., Europejski system ekoznaków i jego rola w ograniczaniu zagrożeń przemysłowych, *Management Systems in Production Engineering* 2011, No 1 (1), pp 10-15
- [4] Kociszewski K.: *Ekologizacja polskiego rolnictwa, a jego zrównoważony rozwój w warunkach członkostwa w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2013, s. 164.
- [5] Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi - *Rolnictwo Ekologiczne*, <http://www.minrol.gov.pl/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne>,
- [6] [dostęp: 14.04.2015]
- [7] Piekut K., Pawluśkiewicz B.: *Rolnicze podstawy kształtowania środowiska*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2005, s. 10.
- [8] *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020*, <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2014-2020> [dostęp: 14.04.2015].
- [9] Rocznik Statystyczny Województwa Lubuskiego 2014 - *Stan i Ochrona środowiska*, http://zielonagora.stat.gov.pl/gfx/zielonagora/userfiles/_public/rocznik_2014/011r_ochroa1.pdf, [dostęp: 15.04.2015].
- [10] Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91.
- [11] Tyburski J., Żakowska-Biemans S.: *Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2007, s.7.
- [12] http://ec.europa.eu/agriculture/organic/downloads/logo/index_en.htm [dostęp:14.04.2015].
- [13] <http://www.minrol.gov.pl>, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, [dostęp:15.04.2015].